

Історія II

01-24-2026

Тиждень #18

Лекція #16:

Шістдесятники
(прозівки 43 - закінчення)

Лекція #17:

Брежнєв, Щербицький і нові репресії, 1964-1984
(початок - закінчення)

Завдання (з книжки *Новітня історія України 1945-2001*):

Прочитати:

Лекція #18:

Гельсінська група і правозахисний рух
ст. 30-34

Виконати:

Написати відповіді на питання 1-10 на ст. 34 в книжці *Новітня історія України 1945-2001*.

Гельсінська група і правозахисний рух

1. В часи Брежнєва розпочалися нові переслідування інтелігенції в цілім Радянськiм Союзi. Давнiше, за Хрущова, з'явилися критики советського уряду, якi домагалися бiльших громадянських i полiтичних прав та релiгiйної свободи. Цих людей називали „дисидентами“, i мiж ними були такi визначнi особи, як фiзик Андрiй Сахаров, батько советської водневої бомби, письменник Олександр Солженiцин та генерал Петро Григоренко. Коли Брежнєв прийшов до влади, вiн розправився з дисидентами рiшуче — одних заарештував, iнших пiслав до „психушок“, решту вислав за кордон. Але дисиденти не припиняли свою дiяльнiсть.

2. В Украiнi радянський уряд, зокрема тайна полiцiя КГБ та такi „дiячi“, як iдеолог В. Маланчук, атакували письменникiв-шiстдесятникiв та iнших украiнських дисидентiв, примушували їх припинити поширювання їх дiяльностi на всi верстви украiнського населення. Прихiд Щербицького до влади позначився суворими репресiями супроти украiнської iнтелiгенцiї, яка пiдтримувала дисидентiв й бажали плекати украiнську мову, культуру й свiдомiсть в Радянськiй Украiнi. Приїзд великої кiлькостi росiян, якi конкурували з украiнцями за кращi посади в державi, схилив багатьох украiнцiв пiдтримувати дисидентiв у їх вимогах надати Украiнi бiльше самостiйностi.

3. У 1972 р. заарештовано сотнi представникiв iнтелiгенцiї, мiж ними Є. Сверстюка, I. Свiтличого, В. Стуса, I. Дзюбу, I. Калинця, i засуджено їх на довгi термiни ув'язнення. Також багато лiтературних працiвникiв, спiвробiтникiв i професорiв унiверситетiв, iнститутiв i вищих шкiл, чия дiяльнiсть була для уряду пiдозрiла, були звiльненi з працi й довго поневiрялися по рiзних принагiдних мiсцях. Дисиденти боролися, як могли. Видавали „самвидавом“ пiдпiльний журнал „Украiнський вiсник“, де помiщували свої працi, офiцiйнi документи з тайних процесiв проти украiнської iнтелiгенцiї та звернення до урядiв i органiзацiй за кордоном, просячи допомогти проти репресiй. Цей журнал приходив в Захiдну Европу й Америку, де його розповсюджувано бiльшим накладом. Так видано книгу В'ячеслава Чорновола „Лихо з розуму“, де описано несправедливи вироки шiстдесятникам у львiвському судi. Вийшла книжка Iвана Дзюби „Iнтернацiоналiзм чи русифiкацiя“, надруковано поезiї Василя Стуса, працю М. Осадчого i багато iнших.

4. У 1975 р. ССРСР підписав у Фінляндії міжнародний договір про дотримання людських прав у своїх державах. Цей Гельсінський договір дав поштовх дисидентам в ССРСР до організації комітетів на захист цих прав у різних республіках ССРСР. В Києві зорганізувалася Українська Гельсінська Група (листопад 1976) як легальна громадська організація. Головою став письменник і колишній партієць Микола Руденко. Членами стало близько сорока осіб, між ними генерал Петро Григоренко, Юрій Шухевич (син командувача УПА генерала Романа Шухевича-Чупринки), Левко Лук'яненко, Данило Шумук, В'ячеслав Чорновіл, Василь Стус, Надія Світлична, о. Василь Романюк (в 1993-95 рр. — патріарх Української Православної Церкви в Києві) та інші.

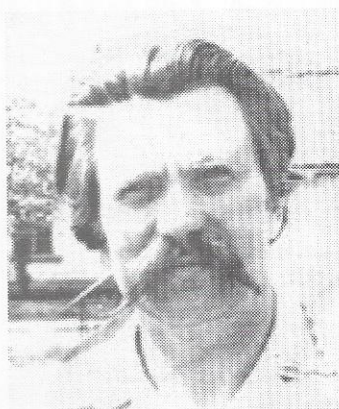

Микола Руденко

5. Гельсінська Група вважала, що вона має право легально існувати і спілкуватися з подібними групами в Москві, Грузії, Литві чи Вірменії та з правозахисними організаціями — Міжнародна Амнестія чи ЮНЕСКО. Вона друкувала свої звернення до Уряду ССРСР, Об'єднаних Націй та багатьох чужих урядів у „самвидавнім“ журналі „Вісник Гельсінської Групи“. В 1976-77 рр. багато з її членів було заарештовано і заслано в ГУЛАГ і „психушки“. З допомогою української діаспори в Америці й Канаді та завдяки домаганням деяких західних провідників, зокрема Президента Картера, вдалося кількох з них звільнити й привезти на волю: ген. Петра Григоренка, о. Василя Романюка, Надію Світличну, Данила Шумука, Леоніда Плюща, Петра Вінса, Валентина Мороза, Ніну Строкату, Святослава Караванського, а пізніше Йосифа Терелю.

Петро Григоренко

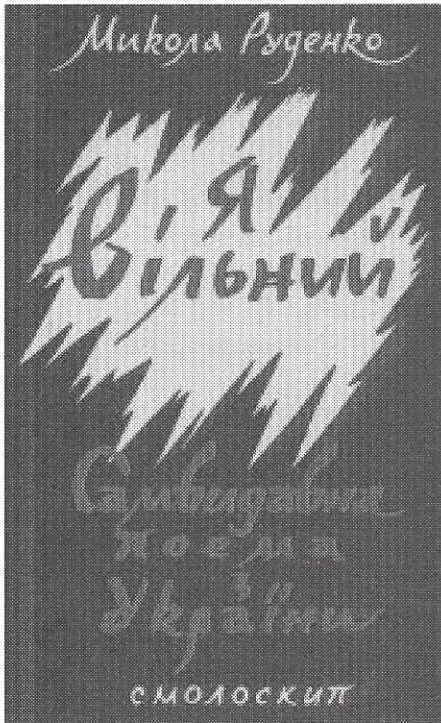

Левко Лук'яненко

о. Василь Романюк

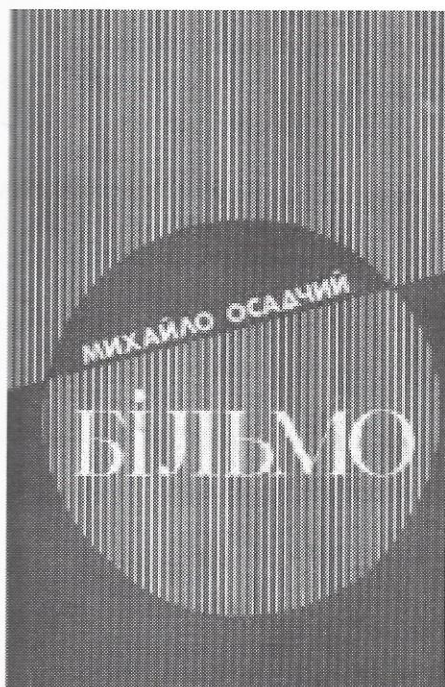
6. У 1970-1980 рр. зростає релігійний рух й збільшується кількість в'язнів сумління. В Україні, зокрема в Галичині, почала відроджуватися Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ), яка була підпільною церквою від нелегального Собору у Львові (1946), де її насильно включено в російську православну. Митрополита Йосипа Сліпого і шістьох єпископів заарештовано і вислано до Сибіру, де більшість померла. Зате 350 священників тайно проводили Літургії, хрестили дітей, давали церковні шлюби, ховали померлих і провадили тайні семінарії для виховання нових священників. В 1963 р. митр. Й. Сліпий був звільнений з табору і висланий до Риму, звідки він опікувався своєю підпільною церквою. Тайно висвячено нових єпископів (В. Величківський, О. Хіра) та митрополита В. Стернюка,

які очолювали УГКЦ. У 1982 р. Йосиф Тереля зорганізував Комітет Захисту Української Греко-Католицької Церкви, який домагався легалізації УГКЦ та видавав „самвидавний“ „Бюлетень УГКЦ“.

7. Православна церква була визнана урядом, але тільки як частина Московської Патріярхії. Українська Автокефальна Православна Церква була заборонена і мусила чекати кращих часів, щоби відновитися. Зате більше успіхів мали різні протестантські секти: баптисти, п'ятдесятники, адвентисти, свідки Єгови тощо. Вони не співпрацювали з владою, багато з них не реєструвалися як громади. Їхні організації опиралися на вірних, і вони одержували деяку допомогу від протестантських церков Заходу. Уряд переслідував їх, бо вони не співпрацювали з ним, деякі відмовлялися йти до війська, і їх ув'язнювали — як „в'язнів сумління“.

8. Большевицький уряд і тайна поліція переслідували дисидентів і не давали їм змоги поширювати свої погляди серед громадянства. Їх існування і діяльність давали можливість багатьом молодшим познайомитися з відважними патріотами України, які спростовували різні брехні та міти, що розповсюджував російський комуністичний уряд: „про братніх народів“, возз'єднання України з Росією, спільне походження Київської Русі, коляборація українців з німцями тощо. Вони ви-

ЗАКОРДОННЕ
ПРЕДСТАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОЇ
ГЕЛЬСОНСЬКОЇ
ГРУПИ

ВІСНИК
РЕПРЕСІЙ
В
УКРАЇНІ

ВИПУСК 9
1984

кривали правду про злочини комуністичного уряду часів Сталіна, голодомор 1932-33 років, насильницьку русифікацію. Між такими культурними діячами був популярний український композитор **Володимир Івасюк**, якого вбили агенти КГБ у 1979 р. Його пісні „Червона рута“, „Два перстені“, „Водограй“ співали в Україні й за кордоном. Дисидентська література доходила і на Захід, де її перевидавано великими накладками і перепачковувано в Радянську Україну. Ці твори також передавано у програмах „Радіо Свободи“ і „Радіо Вільної Європи“.

9. За Брежнєва полегшено в'їзд туристів в СРСР і в Україну, бо урядові були потрібні долари й інша валюта, щоби фінансувати свої закордонні авантюри. Українці та інші туристи їхали в Україну відвідувати своїх рідних, спілкувалися з іншими людьми й привозили інформацію, літературу та гроші, щоби полегшити життя людям в Україні. Проте уряд в Кремлі не бажав ніяких реформ у житті своїх громадян. Уряд був проти змін в економіці, політичній житті та навіть у зв'язках з європейськими комуністами. Застій, корупція й цинізм були ознаками режиму Брежнєва, а непотрібна війна в Афганістані щорічно збирала щедрі жнива крові. Оце й був період Брежнєва — період застою й деградації.

Поясніть слова:

„психушки“

„самвидав“

Гельсінська Група

митр. Василь Стернюк

„Український Вісник“

дисиденти

доба застою

Гельсінський договір

о. Василь Романюк

„Радіо Свобода“

Дайте відповіді на запитання:

1. Хто такі дисиденти?
2. Як Брежнєв розправлявся з дисидентами?
3. Хто належав до дисидентів?
4. Хто належав до Української Гельсінської Групи?
5. Що таке „самвидав“?
6. Як відродилася Українська Греко-Католицька Церква?
7. Кого з дисидентів звільнили у 1980-их рр.?
8. Про що писали в „Українському Віснику“?
9. Що сталося з митр. Йосипом Сліпим?
10. Хто такі „в'язні сумління“?